

УДК 347.99:342.4] (477)

Микола Савенко

КОНСТИТУЦІЙНЕ СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

Стаття присвячена формам реалізації повноважень Конституційним Судом України. Розглядається питання про здійснення Конституційним Судом України правосуддя та форми здійснюваного ним судочинства. Дається порівняльний аналіз термінів “правосуддя” і “судочинство”.

Діяльність Конституційного Суду України регулюється не тільки положеннями розділу XII Конституції України “Конституційний Суд України”, а й іншими положеннями, зокрема тими, які містяться у розділі VIII “Правосуддя”. Згідно з нормами цього розділу правосуддя здійснюється виключно судами (стаття 124), а також професійними суддями та, у визначених законом випадках, народними засідателями і присяжними (стаття 127). За Основним Законом в Україні діють суди загальної юрисдикції, які становлять певну систему і єдиний орган конституційної юрисдикції — Конституційний Суд України. Незважаючи на визначення різної юрисдикції судів, в Основному Законі не зазначено, чи всі суди, чи лише суди певної юрисдикції здійснюють правосуддя. Поряд з цим Конституцією України встановлено, що Конституційним Судом України, як і судами загальної юрисдикції здійснюється судочинство (стаття 124). Таким чином, в одній нормі Основного Закону вживаються два поняття: “правосуддя” і “судочинство”. У зв'язку з цим постає питання щодо співвідношення цих понять та стосовно того, чи здійснює правосуддя орган конституційної юстиції?

У науковій літературі усталеним є визначення правосуддя як діяльності державних органів — судів — з розгляду і вирішення в установленому законом порядку цивільних та кримінальних справ¹; як самостійної галузі державної діяльності, що здійснює суд шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ²; як форми державної діяльності, яка полягає у розгляді й вирішенні судом віднесених до його компетенції справ про кримінальні злочини, про цивільні суперечки тощо, та здійснюється в установленому законом процесуальному порядку³; як здійснюваної в процесуальному порядку правозастосовної діяльності суду з розгляду і вирі-

шення цивільних та кримінальних справ, а також економічних суперечок з метою охорони прав та інтересів громадян, організацій і держави⁴. Швецов В. І. визначає правосуддя як діяльність суду щодо цивільних і кримінальних справ та справ про адміністративні правопорушення, яка проводиться в процесуальній формі в судових засіданнях за участю сторін та інших суб'єктів процесу і полягає в установленні фактичних обставин справи шляхом дослідження доказів та у вирішенні справи, тобто застосуванні відповідного матеріального закону⁵.

Відповідно до Закону України “Про судоустрій України” правосуддя здійснюється шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях цивільних та кримінальних справ⁶.

Виходячи з наведених дефініцій, окремі фахівці роблять висновок, що правосуддя здійснюють лише суди загальної юрисдикції. Однак інші фахівці вважають, що правосуддя здійснюють і органи конституційної юрисдикції та що поняття “конституційне правосуддя” досить широко використовується в літературі.

На думку Юдіна Ю. А., конституційне правосуддя можна визначити як діяльність судових органів, яка складається з розгляду справ, предметом яких є конституційно-правові питання, пов'язані із забезпеченням дотримання Конституції України державними органами, перш за все парламентом, і в прийнятті ними рішень, що тягнуть правові наслідки⁷. Стрижем конституційного правосуддя є судовий конституційний контроль, який, на думку Овсепяна Ж. І., є одночасним поєднанням двох відносно самостійних форм: контролю і правосуддя. Він визнає, що судовий конституційний контроль є різновидом правосуддя, якому властиві особлива система законодавства, що регулює відповідну форму правосуддя, особливі види судових органів конституційного контролю в європейських країнах, особлива судово-процесуальна форма здійснення

правосуддя з питань конституційного контролю та особлива юридична природа актів судового конституційного контролю⁸.

Вітрук М. В. не тільки визнає конституційне правосуддя, а й виділяє його як окрему галузь права, яка становить систему норм права, що регулюють якісно однорідний комплекс суспільних відносин, які складаються в процесі організації та функціонування конституційного контролю, здійснюваного конституційними судами у формі самостійного виду судочинства — конституційного судочинства⁹.

На перший погляд, наведені точки зору ставлять під сумнів правильність визначення правосуддя як діяльності суду з розгляду і вирішення в судових засіданнях у процесуальній формі кримінальних, цивільних, адміністративних справ. До того ж, зазначені вище автори також пов'язують конституційне судочинство із здійсненням судовими органами конституційного контролю в особливій процесуальній формі — у формі судочинства. Отже, необхідно з'ясувати, чи не є саме процесуальна форма розгляду і вирішення справи головною у визначенні поняття “правосуддя”.

У юридичній літературі та нормативно-правових актах поряд з терміном “правосуддя” вживається термін “судочинство”. Зокрема, в частині першій статті 124 Конституції України вживається термін “правосуддя”, і далі зазначається, що воно здійснюється виключно судами, а в частині третій цієї ж самої статті — “судочинство”, й акцентується, що воно здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції.

Як же співвідносяться поняття “правосуддя” і “судочинство”? Відповідь на це питання може дати порівняння цих термінів, але для цього необхідно встановити характерні ознаки судочинства.

Під судочинством, як зазначає Швецов В. І., слід розуміти діяльність судів, пов'язаних з розглядом справ, віднесених до їхнього відання (компетенції), а також дії інших суб'єктів, які реалізують свої права та обов'язки, вступають у процесуальні відносини з судом (у кримінальних справах — також з органами дізнання, попереднього слідства та з прокурором)¹⁰. Судочинство охоплює не тільки стадію розгляду справ судом у судовому засіданні, що визначається здійсненням правосуддя, а й широке коло інших питань, зокрема, щодо порядку та умов звернення до суду з позовною заявою, заявою, скаргами щодо прав та обов'язків учасників процесу, щодо підсудності справ, оскарження судових рішень у касаційному порядку, порядку нагляду, щодо проведення дізнання, слідства в кримінальних

справах тощо. Таким чином, термін “судочинство” має значно ширше визначення, ніж термін “правосуддя”, оскільки правосуддя є складовою судочинства.

Судочинство пов'язано не тільки з правосуддям, а й з таким поняттям, як судова влада, яке також має зв'язок із правосуддям. У юридичній літературі існує також визначення правосуддя як особливого виду юридичної діяльності, проведення якої покладається суспільством і державою на судову владу, або як безпосереднього виконання своїх функцій органами судової влади — судами. В Юридичному енциклопедичному словнику дається визначення судової влади як самостійної і незалежної публічної влади, яка представляє собою сукупність повноважень щодо здійснення правосуддя¹¹. Таке визначення судової влади не розкриває змісту цього поняття. Здійснення правосуддя означає надання права судам виконувати судову функцію держави у справах, що належать до їхньої компетенції.

На мою думку, більш вдалими і точними є визначення судової влади як володіння на підставі закону правозастосовними повноваженнями у правовій сфері життя суспільства і здійснення цих повноважень згідно з процесуальними законами у формах судочинства спеціальними державними органами — судами — з метою забезпечення законності та правопорядку в країні, охорони конституційного ладу, політичної та економічної систем, прав та законних інтересів громадян, державних органів та інших організацій від будь-яких посягань¹².

Є різні погляди стосовно співвідношення понять “судова влада” і “правосуддя”. Зокрема, Савицький В. М. вважає, що ці слова не є синонімами¹³, а на думку Боботова С. В., вони не є тотожними, хоча й виражають сутнісні характеристики однієї й тієї ж самої державної функції, зміст якої полягає в тому, щоб розглядати й вирішувати різні спори та конфлікти, пов'язані з наявним чи передбачуваним порушенням норм права¹⁴. На слушну думку Швецова В. І., “судова влада” і “правосуддя” — різні поняття як за своїм граматичним значенням, так і за обсягом їхнього юридичного змісту¹⁵.

Їх і справді не можна ототожнювати. Бо, хоч вони пов'язані із здійсненням однієї і тієї ж судової функції держави, однак їм притаманні різні юрисдикційні повноваження.

Правосуддя обмежується лише розглядом та вирішенням справ у судовому засіданні. Але ж для розгляду в судовому засіданні справу необхідно підготувати. Цим займаються самі судові органи. Отже, повноваження судових органів не обмежуються лише розглядом справ у судовому засіданні, тобто здійсненням правосуддя.

Судовим органам, суддям законом надано широкі владні повноваження не тільки під час розгляду ними справ у судовому засіданні, а й на інших стадіях судочинства, навіть поза ними. Зокрема, суддя вирішує питання прийняття позовних заяв, заяв, скарг, а відтак він визначає, чи буде справа взагалі розглядатися — він може відмовити у її прийнятті, залишити без руху, а потім визнати її неподаною.

Значні повноваження належать суддям під час підготовки справ до розгляду. Вони мають право зажадати необхідних для розгляду справи письмових та інших доказів, призначити експертизу, накладати арешт на майно і гроші, заборонити проведення певних дій, платежів, передавати чи відчужувати майно тощо. Вимоги суду, судді, їхні ухвали про винесення справи на розгляд у судовому засіданні є обов'язковими до виконання. Крім того, суд може реагувати на порушення закону, на інші вади в роботі органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, виявлені як під час розгляду справи, хоча це виходить за межі її вирішення, так і в результаті узагальнення судової практики або аналізу судової статистики, шляхом внесення до відповідних органів подання про їх усунення, яке є обов'язковим до розгляду.

На підставі узагальнень судової практики Пленум Верховного Суду України ухвалює постанови з питань застосування окремих законів, у тому числі й Основного Закону, які є обов'язковими не тільки для судів, а й для інших органів та службових осіб, котрі застосовують закон, щодо якого дано роз'яснення¹⁶. Таким чином, поняття “судова влада” охоплює право судових органів і суддів виконувати надані їм законом повноваження та правовий статус судів як специфічних органів державної влади на здійснення правосуддя та владних повноважень самими суддями як носіями судової влади¹⁷. Отже поняття “судова влада” є набагато ширшим, ніж поняття “правосуддя”.

Конституційний Суд України здійснює судочинство, розглядає і вирішує суперечки та конфлікти між вищими органами державної влади щодо їхніх повноважень, розглядає в судовому засіданні та в установленій законом процесуальній формі питання щодо відповідності нормам Конституції України законів, актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Оскільки здійснення правосуддя покладено на судову владу і воно реалізується у відповідній процесуальній формі на певній стадії судочинства, то можна зробити висновок, що Конституційний Суд України та-

кож здійснює правосуддя і є органом судової влади.

Поряд з цим постає питання, чому ж для назви розділу VIII Конституції України, в якому визначається система судових органів, суди, які здійснюють судочинство, засади судочинства, статус суддів, основи діяльності Вищої ради юстиції, яка не має повноважень розглядати і вирішувати справи, але причетна до формування і діяльності носіїв судової влади — суддів, вжито термін — “правосуддя”? У Конституціях інших країн по-різному вписано назву розділів, присвячених діяльності судових органів. Відповідні розділи основних законів Люксембурга, Німеччини, Швеції, мають назви: “Правосуддя”, “Про правосуддя”, “Правосуддя та управління”, Нідерландів — “Відправлення правосуддя”, Білорусі, Естонії, Ірландії, Латвії, Литви, Португалії, Фінляндії, Чехії — “Суди”, Бельгії, Болгарії, Греції, Іспанії, Молдови, Росії, Словаччини, Словенії, Франції, Хорватії — “Судова влада”. Наведені дані свідчать, що термін “правосуддя” в назвах розділів основних законів європейських країн вживається не часто, в той час як найбільш поширеним є термін “судова влада”. Це наводить на думку, що і в Основному Законі України необхідно було б використати термін “судова влада”, що більш відповідало б положенням розділу і дало б можливість уникнути багатьох питань, зокрема, щодо Вищої ради юстиції України, яку фахівці відносять до органів судової влади, та щодо визначення органів державної влади, які здійснюють судову владу.

Конституція України закріпила принцип здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову і встановила, що єдиним органом законодавчої влади є Верховна Рада України (стаття 75), вищим органом у системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України (стаття 113), виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації (стаття 118). Однак у Конституції не зазначено, які органи державної влади здійснюють судову владу.

Наведені вище дефініції, що стосуються правосуддя, були сформульовані до прийняття чинної Конституції України та до створення спеціального судового органу конституційного контролю. Встановлення впливу цих обставин та змісту розділу VIII Основного Закону на визначення поняття “правосуддя” потребує наукового дослідження.

Поряд з невизначеністю стосовно органів державної влади, що здійснюють судочинство, у Конституції також не встановлено, в яких формах воно здійснюється. У зв'язку з цим виникають

питання щодо форм судочинства в Україні. Зокрема, в Цивільному процесуальному і Кримінально-процесуальному кодексах зазначено, що вони регулюють відповідно цивільне і кримінальне судочинство, тобто дві форми судочинства: цивільне і кримінальне. В Арбітражному процесуальному кодексі України вживається термін “форми арбітражного процесу” (назва статті 4¹). У Кодексі про адміністративні правопорушення та в Законі України “Про Конституційний Суд України” вживаються відповідно терміни: “провадження в справах про адміністративні правопорушення”, “конституційне провадження”. Питання щодо форм судочинства, які застосовуються при розгляді господарських спорів і справ про адміністративні правопорушення, виходить за межі цього дослідження, а тому зупинимося на формі судочинства при розгляді і вирішенні справ, що належать до компетенції Конституційного Суду України.

Термін “судочинство” в законодавчих актах, у науковій літературі, в навчальних посібниках та на практиці застосовується поряд з терміном “процес”: “кримінальне судочинство” — “кримінальний процес”, “цивільне судочинство” — “цивільний процес”. Енциклопедичні словники дають визначення терміна “процес” (*лат. processus* — просування) як судочинство, порядок розгляду справ у суді, порядок здійснення діяльності судових органів, послідовна зміна станів або явищ, яка відбувається закономірним порядком, хід розвитку чого-небудь, сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на досягнення певного наслідку.

На думку Клейнмана О. П., цивільний процес — це діяльність суду щодо здійснення правосуддя, яка складається з розгляду і вирішення справ, діяльності осіб, які беруть участь у справі, та сукупності цивільних процесуальних відносин між судом і зацікавленими особами, а також органами держави, які беруть участь у справі¹⁸. Тертишник В. М. вважає, що поняття “кримінальний процес” і “правосуддя” близькі, але не тотожні. Правосуддя (справедливий суд) — органічна частина кримінального процесу¹⁹. Чечот Д. М. розглядає цивільний процес у вузькому розумінні, як процес у конкретній справі, в якій діють: суд, зобов’язаний вирішити справу, особи, які порушили справу, особи, притягнуті до відповіді (відповідачі), інші зацікавлені особи, а також свідки, експерти, перекладачі тощо. У широкому розумінні, — явище, яке пов’язане з потребами суспільства в забезпеченні судового захисту цивільних прав. Про процес необхідно передусім говорити як про порядок судового розгляду і вирішення цивільних справ, який встановлено нормами цивільного процесуального права²⁰.

Таким чином, тотожність цих термінів не виключає встановлення різного процесуального порядку розгляду певної категорії справ, існування самостійних форм судочинства. Не можна встановити єдиний процесуальний порядок розгляду цивільних, кримінальних, адміністративних справ. Зрозуміло, що всі процесуальні норми, якими регулюється порядок розгляду зазначених справ, а також господарських спорів, не можуть безпосередньо застосовуватись при розгляді справ Конституційним Судом, оскільки це не передбачено ні Конституцією, ні спеціальним законом. Вони не відповідають специфіці питань, що розглядаються Конституційним Судом.

Особливий статус Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції зумовлює відмінності здійснюваного ним судочинства від судочинства, що здійснюють суди загальної юрисдикції. Як зазначає Овсепян Ж. І., судовий конституційний контроль безумовно є компонентом механізму судової влади незалежно від способів його локалізації в конституційній структурі влади. Однак судовий конституційний контроль не може ототожнюватись повною мірою з традиційними судовими функціями, оскільки це однозначно є й політична діяльність, яка здійснюється в юрисдикційній формі²¹.

Це повністю стосується і Конституційного Суду України, завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій території України. Конституція є не тільки юридичним, а й політико-правовим документом, що визначає наявність певних елементів політичної діяльності єдиного органу конституційної юрисдикції держави. Особливості судочинства, що здійснюється Конституційним Судом України, зумовлені також природою і призначенням його як судового органу конституційного контролю²².

І хоча діяльність органів конституційного контролю не можна розглядати як суто судову, однак, на слушну думку Ебзеєва Б. С., судова діяльність може і повинна розглядатися як переважна (головна) для Конституційного Суду²³. Судова діяльність, незалежно від того, ким здійснюється, судами загальної юрисдикції чи органом конституційної юрисдикції, повинна відбуватися шляхом розгляду і вирішення справ, віднесених до їхніх повноважень за встановленою законом процедурою.

Повноваження органів конституційної юрисдикції визначаються їхньою природою та призначенням як головних органів судового захисту Конституції. Серед таких повноважень Юдін Ю. А. виділяє чотири основні групи. Першу групу становлять повноваження, пов’язані з

забезпеченням верховенства Конституції в системі джерел національного права: контроль за конституційністю нормативно-правових актів і міжнародних договорів; офіційне тлумачення Конституції та законів. До другої групи належать повноваження, пов'язані з забезпеченням дотримання принципу поділу влади: розгляд спорів щодо компетенції між державними органами (розмежування компетенції законодавчої, виконавчої та судової влади по горизонталі), між державою та її складовими (розмежування повноважень по вертикалі: у федеративній державі — між федерацією та її суб'єктами і між останніми, в складній унітарній державі — між центром та автономними утвореннями, в простій унітарній державі — між центральними державними органами й територіальними колективами). Третя група охоплює повноваження, пов'язані з захистом конституційних прав і свобод людини: процедури “habeas corpus”, ампаро, конституційної скарги. До них можна віднести також контроль за проведенням виборів та референдумів і вирішення виборчих спорів, оскільки йдеться про захист одного з найважливіших політичних прав — виборчого. Четверту групу становлять повноваження, пов'язані з захистом Конституції від порушень її вищими посадовими особами, а в деяких країнах — і політичними партіями (розгляд справ у порядку процедури імпичменту або участь у ній, контроль за діяльністю політичних партій)²⁴.

Зрозуміло, що органи конституційної юрисдикції різних країн можуть мати як ті повноваження, що віднесені до названих груп, так і ті, що не віднесені, а можуть не мати повноважень, віднесених до зазначених груп. Зокрема, Конституційний Суд України не має повноважень щодо безпосереднього захисту прав і свобод людини (третя група повноважень). До його повноважень віднесено розгляд питань щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, які вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їхню обов'язковість; дотримання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпичменту; офіційне тлумачення Конституції та законів України; розгляд питань щодо відповідності вимогам статей 157, 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України, а також щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Останні два повнова-

ження встановлені Основним Законом держави, а в Законі України “Про Конституційний Суд України” вони чомусь не зазначені.

Процедура розгляду справ органами конституційної юрисдикції, як правило, визначається спеціальним законом, інколи актами, що приймаються самими цими органами. У спеціальних законах встановлюються як загальні правила розгляду справ, так і особливості провадження з окремих категорій справ. У Законі України “Про Конституційний Суд України” особливостям провадження з окремих категорій справ присвячено 8 глав, але, на жаль, у ньому не вписано процедуру розгляду справ щодо відповідності вимогам статей 157, 158 Конституції України законопроекту про внесення змін до Конституції України, а також щодо дострокового припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

У зв'язку з цим постає питання, за якою процедурою Конституційний Суд України розглядатиме звернення Верховної Ради України щодо відповідності вимогам статей 157, 158 Конституції України законопроектів про внесення змін до статей 98 та 46 Конституції України, стосовно яких судом відкрито конституційне провадження, та чи може він їх взагалі розглядати за відсутності встановленої законом процедури. Це питання потребує окремого дослідження. Зустрічаються випадки, коли в спеціальних законах щодо діяльності органів конституційної юрисдикції інших держав також є прогаolini стосовно процедури розгляду тих чи інших питань. Однак ці закони містять положення про допустимість застосування норм цивільного, кримінального, адміністративного судочинства в разі неврегульованості у спеціальному законі окремих процедурних питань при розгляді справ конституційним судом. Зокрема, Закон про Федеральний Конституційний Суд (ФРН) передбачає, що стосовно гласності, діяльності поліції, яка забезпечує порядок у судовому засіданні, мови судочинства, наради і голосування суддів застосовуються положення глав 14—16 Закону про судустрій (§ 17). Під час допиту свідків, експертів у справах про втрати і позбавлення основних прав, антиконституційності партій, при розгляді звинувачень Федерального Президента, а також щодо суддів федеральних і суддів земель застосовуються норми Кримінального процесуального кодексу, а в решті випадків — Цивільного процесуального кодексу (§ 28.1) тощо²⁵. Застосування конституційними судами при розгляді справ окремих положень інших нормативних актів передбачено також спеціальними законами в Австрії, Іспанії, Італії. Використання органами конституційної юрисдикції процесуальних

норм інших законів не впливає на визначення форми здійснюваного ними судочинства.

Наведене дає підстави для висновку, що конституційні суди здійснюють свої повноваження у формі конституційного судочинства, самостійного, незалежного від інших форм судочинства. Під конституційним судочинством необхідно розуміти судову діяльність спеціальних органів судового конституційного контролю, пов'язану з розглядом і вирішенням за встановленою законом процедурою віднесених до їхньої компетенції справ, процесуальні взаємовідносини цих органів з суб'єктами конституційного провадження при реалізації ними своїх прав та обов'язків, а також взаємини з іншими учасниками процесу.

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції і він реалізує свою судову діяльність з розгляду питань, що належать до його компетенції, також у формі конституційно-

го судочинства. Здійснення Конституційним Судом судочинства за встановленою законом процедурою визначено статтею 153 Конституції України. Положення цієї норми Основного Закону виключає можливість регулювання процедури розгляду справ іншими нормативно-правовими актами, в тому числі й актами, що встановлюють порядок організації внутрішньої роботи, зокрема, Регламентом Конституційного Суду України. Здійснення судочинства — це діяльність суду, яка виходить за межі його внутрішньої роботи, а отже, вона може визначатися лише законом.

Встановлення процедури розгляду справи виключно законом є гарантією забезпечення єдиного порядку і повноти розгляду справ, процесуальних прав та обов'язків учасників конституційного провадження і дозволяє уникнути будь-яких процесуальних маніпуляцій при розгляді справ Конституційним Судом України.

Примітки

¹ Див.: Словарь терминов по теории государства и права. Под ред. проф. Н. Панова.— Харьков, 1997.— С. 121.

² Див.: Юридичний словник-довідник. За ред. Ю. С. Шемшученка.— К., 1996.— С. 515.

³ Див.: Энциклопедический юридический словарь.— М., 1997.— С. 347.

⁴ Див.: Юридическая энциклопедия.— М., 1997.— С. 347.

⁵ Див.: Магомедов А. М., Сергеев А. И., Швецов В. И. Судостроительство в Российской Федерации. М., 1995.— С. 40, 47.

⁶ Див.: Відомості Верховної Ради УРСР.— 1981.— № 24.— Ст. 357.

⁷ Див.: Сравнительное конституционное право.— М., 1996.— С. 160.

⁸ Див.: Овсеян Ж. И. Судебный конституционный контроль в зарубежных странах.— Р., 1992.— С. 45, 46.

⁹ Див.: Витрук Н. В. Конституционное правосудие.— М., 1998.— С. 38.

¹⁰ Див.: Магомедов А. М., Сергеев А. И., Швецов В. И. Судостроительство в Российской Федерации. М., 1995.— С. 43.

¹¹ Див.: Энциклопедический словарь.— М., 1997.— С. 301.

¹² Див.: Юридическая энциклопедия.— М., 1997.— С. 431.

¹³ Конституция Российской Федерации. Комментарий.— М., 1994.— С. 499.

¹⁴ Комментарий к Конституции Российской Федерации.— М., 1996. С. 482.

¹⁵ Магомедов А. М., Сергеев А. И., Швецов В. И. Судостроительство в Российской Федерации.— М., 1995.— С. 41.

¹⁶ Див.: Закон України “Про судостроїть України” // Відомості Верховної Ради УРСР.— 1981.— № 24.— Ст. 357.

¹⁷ Див.: Закон України “Про статус суддів” // Відомості Верховної Ради України.—1993.— № 8.— Ст. 56.

¹⁸ Див.: Клейнман А. Ф. Советский гражданский процесс.— М., 1954.— С. 8, 9.

¹⁹ Див.: Тертышник В. М. Уголовный процесс.— Харьков, 1997.— С. 10.

²⁰ Гражданский процесс.— М., 1997.— С. 4, 5.

²¹ Див.: Овсеян Ж. И. Судебный конституционный контроль в Российской Федерации: проблемы деполитизации (сравнительный анализ) // “Государство и право”. 1996.— № 1.— С. 32.

²² Див.: Федеральный Конституционный Закон “О Конституционном Суде Российской Федерации”: Комментарий.— М., 1996.— С. 24.

²³ Там само.

²⁴ Див.: Сравнительное конституционное право.— М., 1996.— С. 192.

²⁵ Див.: Тексты законов. Закон о федеральном конституционном суде.— Бонн, 1996.— С. 53, 57.

Mykola Savenko

CONSTITUTIONAL PROCEEDINGS IN UKRAINE

The article is dedicated to the implementation of the authorities by the Constitutional Court of Ukraine. It covers issues of dispensing the justice and forms of proceedings executing by the Constitutional Court. Furthermore a comparative analysis on terms of “justice” and “proceedings” is given.